

Regionální stranická soutěž ve víceúrovňových uspořádáních: nové přístupy, nová agenda výzkumu?

Maxmilián Strmiska (strmiska@fss.muni.cz)

Abstract

The essay reflects upon recent trends in the inquiry into regional party competition in multi-level settings. It argues that there have been significant shifts in the research agenda. There is a growing consensus on a de-nationalisation of the approaches traditionally used in the party research as well as on a development of multiple points of reference in the study of regional party and electoral phenomena. However, the picture is a messy one, that of co-existence of variegated views and approaches in the context of persisting blind spots and of an underdevelopment of theory building. New discussions should be fostered in order to change this situation. The author suggests paying more attention to underestimated and/or overlooked issues such as those of conceiving of multi-level arrangements and of their spaces of electoral and party competition. It would be also useful to reassess the European (predominantly West European) research agenda with respect to approaches and analytical frameworks developed in other geopolitical contexts.

Keywords

party competition, regional elections, multi-level settings, research, theory building

Note

Tato stať byla zpracována v rámci projektu specifického výzkumu Katedry politologie FSS MU Proměny politického a společenského pluralismu v moderní Evropě II. (kód MUNI/A/800/2011) a výzkumného projektu GAČR Politické strany v Africe, Asii, Latinské Americe a Oceánii (GA407/09/0387).

Úvod

Agenda výzkumu soutěže politických stran na regionální volebně-institucionální úrovni zaznamenala v evropském (a lze dodat, že především, avšak nejenom v evropském) kontextu v uplynulém desetiletí velmi pozoruhodný vývoj. Významnou a velmi viditelnou součástí tohoto vývoje představovala narůstající kritika tradičních přístupů uplatňovaných ve studiu politických stran, koncentrující se v požadavku „denacionalizace“ stranicko-politického výzkumu, příznačně doprovázeného zdůrazněním nezbytnosti ustavení a soustavného rozvíjení vícečetných referenčních rámců a hledisek aplikovatelných při zkoumání voleb a stran ve víceúrovňových uspořádáních (Jeffery, 2010, 2011; Thorlakson, 2006; Swenden a Maddens, 2009a, 2009b; Hough a Jeffery, 2003, 2006; Jeffery a Hough, 2003, 2009; Deschouwer, 2003, 2006, 2007, 2009; Wolinetz a Carty, 2006; Hepburn, 2011; Conti, Roux a Tronconi, 2009).¹ Není přitom podstatné, že v současnosti nelze – leč provokativně a/nebo s velikou nadsázkou – hovořit o nějakém dokonaném přechodu k nové „regionální politické vědě“ úzce souvisejícím s překonáním „metodologického nacionalismu“ (srv. Jeffery, 2008; Jeffery a Wincott, 2010; Jeffery, 2011). V dané perspektivě totiž postačuje – jako východisko k reflexi vývojových trendů a jejich souvislostí – konstatování, že byla jasně a podle všeho rovněž neodvolatelně nastolena otázka proměny přístupů k výzkumu stranických fenoménů na regionální-substátní úrovni, proměny s potenciálně velmi významnými důsledky, ať přímými či nepřímými, nejen pro zkoumání této sféry stranické soutěže, nýbrž pro celé studium politických stran a stranických systémů.

Tato stať sleduje dva hlavní, vzájemně spjaté cíle; v prvé řadě představuje stručný příspěvek k charakteristice několika vybraných prvků zmíněné, proměny podstupující výzkumné agendy. Do popředí přirozeně vystupují momenty se zřejmým transformačním potenciálem, které se jeví jako klíčové právě s ohledem na problematiku rozvíjení nových badatelských přístupů schopných vyhovět poptávce po takovém studiu stranické soutěže, jež bere dostatečně v úvahu – což znamená, že mnohem více, než bylo až donedávna obvyklé – vazby mezi víceúrovňovým institucionálním kontextem a performancí politických stran a stranických soustav. Protože předmětem zájmu jsou zde přístupy ke studiu stranické soutěže odehrávající se na regionální institucionální úrovni², obzvláštní důležitosti nabývá posouzení odlišné míry pozornosti věnované jednotlivými přístupy zachycení jednak „úrovňově podmíněných“ rysů této soutěže, jednak jejich meziúrovňových souvislostí.

Diskuse o povaze a zaměření těchto přístupů není samoúčelná; má napomoci podnícení zájmu o teoretickou reflexi problematiky zkoumání regionální soutěže, což představuje druhý, navazující cíl tohoto článku. I když se situace v uvedeném ohledu díky několika inspirativním studiím (viz zejména Deschouwer, 2003, 2006; Thorlakson, 2006; Swenden a Maddens, 2009a) zlepšila, celkově ji stále není možné považovat za uspokojivou, o čemž výmluvně svědčí, mimo jiné, přetrvávání povážlivě zanedbané, nevyhovující a místy zjevně zmatené terminologie s níž, otevřeně řečeno, k žádné nové „regionální politické vědě“ dospět nelze.³ Připočítáme-li k tomu nedostatečnou konceptualizaci víceúrovňového uspořádání a k němu příslušných prostorů volební soutěže, nepovedené pokusy o zavedení pojmu víceúrovňového stranického systému a mezerovitost argumentace obvykle uplatňované při zdůvodňování přechodu od jednoúrovňové k víceúrovňové badatelské perspektivě, vyvstane před námi komplikovaný, nepřiliš uspořádaný obraz výzkumného pole, v němž je náročné se orientovat. Za daných okolností existují velmi dobré důvody k tomu, usilovat o rozvíjení teoreticky zaměřených diskusí, i kdyby jejich v současnosti jediným bezprostředně dosažitelným výsledkem mělo být vyjasnění nebo jen přesnější popisná charakteristika jednotlivých přístupů, stanovisek a jejich kontrapozicí.

¹Za víceúrovňové uspořádání je v této stati pokládán jakýkoli politický systém zahrnující nejméně dvě úrovně reprezentace a vládnutí, jež současně představují institucionálně vymezené arény či prostory volební soutěže.

²Abych předešel možnému nedorozumění považuji za vhodné – v návaznosti na předcházející poznámku – zdůraznit, že „regionální stranická soutěž“ je v kontextu tohoto článku pojímána jako soutěž stran v regionálních volbách příslušejících k institucionálně jasně definované regionální úrovni reprezentace a vládnutí. Takto vymezený předmět zájmu nelze ztotožňovat s regionálními aspekty stranické soutěže na jiných institucionálních úrovních (například v regionálních výsečích či segmentech národní úrovně, resp. národních parlamentních voleb).

³V této souvislosti nelze nepoukázat na přežívání konceptu „celostátní strany“ v jeho původní španělské a anglické verzi navzdory existenci průlomové Deschouwerovy typologie stran, beroucí v potaz jak úrovně, resp. meziúrovně, přítomnost stran, tak jejich teritoriální (horizontální – vnitroúrovňové) rozproštění (srv. Deschouwer, 2006; Barrio a kol., 2010).

Orientační body: dichotomie, dělicí linie et cetera

Porozumět stavu a současně vývojovým trendům agendy výzkumu regionální stranické soutěže není, z různých důvodů, snadnou záležitostí. Proto se jeví jako účelné využít v tomto směru, přinejmenším kvůli elementární, výchozí orientaci, relativně jednoduchého rozlišení soupeřících přístupů ve stranicko-politickém výzkumu podle jejich vztahu k víceúrovňovosti politických systémů a podle významu jimi připisovanému přihlížení k institucionálně-teritoriálnímu, prostorovému členění jednotlivých úrovní reprezentace a vládnutí, na nichž probíhá volebně-stranická soutěž.

Tabulka 1: Rozlišení přístupů ke studiu stranické soutěže podle přítomnosti zřetele k víceúrovňovému charakteru politického zřízení, k němuž přísluší zkoumaná úroveň či úrovně soutěže (resp. typy voleb), a k institucionálně-teritoriální struktuře sledované úrovně nebo úrovní

Uplatnění zřetele k teritoriálně-institucionální struktuře dané úrovně či úrovní	Uplatnění zřetele k víceúrovňovému charakteru politického zřízení (zřetele k existenci více než jedné úrovně reprezentace a vládnutí, resp. k příslušným typům voleb)	
	Ano	Ne
Ano	I. Přístupy předpokládající a umožňující různé konceptualizace víceúrovňového uspořádání a nabízející širokou škálu srovnávání meziúrovňových a vnitroúrovňových aspektů stranické soutěže, resp. stranických soutěží na různých institucionálních úrovních (včetně jejich vertikálně i horizontálně pojímané kongruence).	II. Přístupy vycházející z rokanovské tradice studia nacionalizace stran a stranických systémů (na národní úrovni). Do této kategorie je však možné zařadit všechny „jednoúrovňově“ pojaté přístupy, slučující zřetel k vnitroúrovňové (horizontální) rozrůzněnosti stranické soutěže s nezájmem jak o meziúrovňové vazby, tak o komparaci jednotlivých institucionálních úrovní – dějišť volební soutěže stran.
Ne	III. Přístupy pracující s pojmovým rámcem arén, resp. voleb prvního a druhého řádu, neberoucí v úvahu vnitroúrovňové rozrůzněnosti stranické soutěže. Obvykle jsou tyto přístupy spjaty s vyhraněně hierarchicko-centralistickým pojmáním víceúrovňového uspořádání.	IV. Extrémně zjednodušující přístupy zaměřené výlučně na zkoumání stranické soutěže na národní úrovni a omezující se na využití agregovaných „celoúrovňových“ dat, charakteristické naprostou absencí reflexe jak meziúrovňových vazeb, tak vnitroúrovňové diferenciace stranické soutěže.

Rozlišení čtyř skupin přístupů (I., II., III., IV) otevírá cestu k zajímavým postřehům a – třeba prozatímním – závěrům:

1. Osud transformace výzkumu regionální stranické soutěže (tj. soutěže stran na regionální úrovni), nemluvě o překonání „metodologického nacionalismu“ a o nástupu nové „regionální politické vědy“, bezprostředně závisí na rozvoji a prosazení přístupů spadajících do první kategorie, které se vyznačují, kromě jiného, právě tím, že jde o přístupy doposud neetablované nebo přinejmenším takové, které nejsou součástí „hlavního proudu“ výzkumu politických stran (Jeffery, 2010, 2011). O radikální proměně má smysl hovořit především tehdy a tam, kde se výrazně prosazují nová, neetablovaná schémata, teorie a přístupy: tomuto úhlu pohledu by odpovídalo zdůraznění dichotomie „nové“-neetablované (I.) versus „staré“ – etablované (II., III., IV.) přístupy. Podstatné je však to, že přístupy z první skupiny jsou nové a neetablované, protože kombinují, nebo se o to alespoň snaží – na rozdíl od přístupů ze všech ostatních kategorií – zřetel k vnitroúrovňové diferenciaci a k vertikálním, meziúrovňovým vazbám volební a stranické soutěže.
2. Zdůraznění dichotomie první kategorie a souboru zbývajících tří kategorií však samo o sobě nepostačuje jako spolehlivé východisko pro posouzení role výše zmíněných skupin přístupů při profilování nových prvků výzkumné agendy a může být i zavádějící, protože nepostihuje rozdíl – v dané perspektivě propastný – mezi přístupy „víceúrovňovými“ (I., III.) a „jednoúrovňovými“ (II., IV.). Jinak řečeno, odlišnosti mezi přístupy z první a třetí kategorie nejsou zdaleka tak zásadní, jako předěl mezi bytostně jednoúrovňovou a víceúrovňovou optikou.

Vyzdvižení významu výše zmíněných (roz)štěpení je v souladu se zjištěním, že hlavní rozpoznatelnou hnací silou za požadavkem „denacionalizace tradičních přístupů“ je odpor vůči nedostatečně reflektované volbě národního státu jako prvotní jednotky analýzy (v „hlavním proudu“ výzkumu stran) spojené s nezduvodněným „jednourovňovým zaměřením“ („single-level focus“; tedy s v výlučným zaměřením na privilegovanou národní úroveň), odpor, na kterém se příznačně shodují badatelé různého profilu zdůrazňující různé aspekty rehabilitace studia regionálních fenoménů a „teritoriální politiky“ (Jeffery, 2011, s. 157–158; Jeffery, 2010, 2008; Swenden a Maddens, 2009a; Keating, 2008; srv. Strmiska a kol., 2009).

Alternativní varianta, kdy hlavní cíl kritiky představuje sice „nacionalizovaná“, ovšem z definice víceúrovňová interpretace voleb (voleb druhého řádu) se sice také uplatnila, avšak – alespoň prozatím – ve zřetelně menší míře a s menším, resp. méně širokým dopadem (Thorlakson, 2006, s. 52; srv. Deschouwer, 2009; Selb, 2006).

V této souvislosti se nabízí zajímavá otázka, jestli je tato konfigurace – zahrnující i prvky jisté hierarchizace – zmíněných dichotomií a dělících linií ovlivněna specifickým evropským (de facto západoevropským) kontextem, v němž je rozvíjena výše zmíněná kritika „tradičních přístupů“ a „hlavního proudu“ stranického výzkumu. Zdá se, že tomu tak do jisté míry je – a není to nijak překvapující, protože totéž lze konstatovat již ve vztahu ke značně evropeizované agendě evropského výzkumu⁴ jak voleb druhého řádu, tak nacionalizace stran a stranických systémů (v neposlední řadě s přihlédnutím k jeho caramaniovskému vyvrcholení; srv. zejména Caramani, 2004).

Není bez zajímavosti, že britský politolog Charlie Jeffery, jehož lze v daném úhlu pohledu považovat za jednoho z předních současných evropských kritiků „metodologického nacionalismu“, nedávno zdůraznil, že rezonance výzkumu substátní stranické soutěže byla – a nadále je – omezena „jeho metodologickou a geografickou fragmentací“ (Jeffery, 2011, s. 157–158; srv. Jeffery, 2010). Jeffery se rovněž vyslovil pro překonání „kontinentálního dělítká“ Spojené státy americké versus Evropa (implicitně: západní Evropa)⁵, jež by mělo spočívat v plodném propojení americké institucionalisticko-federalistické a evropské „sociologické“ tradice, charakterizované převažujícím zaměřením na zkoumání teritoriální sociální mobilizace, decentralizace a evropeizace (Jeffery, 2011, s. 158–159).

S Jefferym lze v daném ohledu jistě souhlasit, ovšem s tou výhradou či doplněním, že se nemusí jednat o překonávání či přemosťování jen tohoto „kontinentálního“ dělítká, nýbrž v úvahu přichází rovněž recepce výzkumné agendy z jiných federálních a subfederálních kontextů, například z Indie. Indie se přitom, z evropského hlediska, nemusí jevit jako zajímavý, extrémní případ jen kvůli odkazu na výskyt vskutku mimořádné sociální, etnické a kulturně-náboženské rozrůzněnosti spjaté s existencí sociálně-politických štěpení s pozoruhodnými územními variacemi, ovlivňujícími charakter stranické soutěže, resp. stranických soutěží v tomto specifickém víceúrovňovém celku a v jeho součástech. Indický případ se totiž může jevit jako důležitý v naprosto odlišných perspektivách (viz např. Chhibber a Kollman, 2004; Yadav a Palshikar, 2003, 2008; Palshikar, 2004; Strmiska, 2011), včetně „obráceného“ pojmání regionální (státní) a národní (federální) prvořadosti či druhořadosti ve vztahu k volbám a k politickým arénám.

Indičtí politologové Yogendra Yadav a Suhas Palshikar formulovali několik podnětných – a to nejen z čistě indického hlediska – závěrů a postřehů, vztahujících k popisu a vysvětlování změn ve vztahu struktury indické státní (subfederální) a národní (federální) volební soutěže, přihlížejíc jak k meziúrovňovým vazbám a aspektům, tak k vnitrourovňové meziregionální rozrůzněnosti stranické soutěže, čímž splnili základní požadavky kladené na přístupy z výše vymezené kategorie I. a tedy požadavky odpovídající intencím rozvoje nové „regionální politické vědy“. Nelze si nepovšimnout, že přitom zdůraznili kvalitativní proměnu statutu indických regionálních-státních arén, což je přivedlo k „převrácení“ perspektivy prvořadých – národních a druhořadých – všech ostatních voleb. V Yadavově a Palshikarově podání slouží „volební verdikt“ ve státním-regionálním rámci (na subfederální úrovni) k vysvětlení

⁴Mám zde na mysli skutečně jen výzkumy evropské provenience, nikoli eventuální „evropeizaci“ výzkumů realizovaných a ukotvených v neevropských kontextech.

⁵Pro upřesnění je vhodné dodat, že vlastně nejde dělítko o v pravém slova smyslu „kontinentální“ (Severní Amerika – Evropa), protože zřetel k tématům a vůbec k výzkumné agendě kanadské provenience byl a je vcelku běžnou součástí (západo)evropských výzkumů regionální stranické soutěže (viz například Hepburn, 2010; sborník „Devolution and electoral politics“ z roku 1996, editovaný D. Houghem a C. Jefferym; srv. Simeon, 2010).

„národní“, přesněji řečeno celofederálního volebního výsledku (Yadav a Palshikar, 2003: Yadav a Palshikar, 2008). Jejich interpretace indických federálních parlamentních voleb jako souboru či souhrnu regionálních (subfederálních) volebních verdiktů závislých prvotně a především nikoli na politické situaci ve federální aréně, nýbrž na politické situaci v příslušných regionálních (státních) arénách představuje inspirativní, i když zároveň z hlediska „tradičních přístupů“ poněkud drastický příklad „denacionalizace“ agendy výzkumu regionální politické soutěže, včetně jejího plného otevření se „subnacionálním variantám“ (srv. Jeffery 2010 a 2011). Pochopitelně jde o příspěvek pozoruhodný rovněž v širším rámci studia interakcí jednotlivých částí komplexních, víceúrovňových celků či uspořádání.

Závěrečná poznámka

Výše načrtnutý obraz probíhající či spíše nadcházející proměny přístupů uplatňovaných ve výzkumu regionální stranické soutěže je třeba chápat jako vysloveně prozatímní. Ačkoli považuji, alespoň při této příležitosti, za vhodné zdržet se závěrů s prediktivními ambicemi (tj. především nedostatečně podložených tvrzení o vyústění či spíše možných vyústěních této transformace), pokládám zároveň za užitečné zdůraznit na sám závěr – a ostatně v souladu s tím, co bylo řečeno v úvodu – následující moment.

Reflexi a hodnocení kampaně za denacionalizaci výzkumu regionální (ale jistě nejenom regionální, protože problém denacionalizace je mnohem širší) stranicko-politické soutěže není možné ani žádoucí omezovat na zjišťování toho, zda – či v jaké míře – se nakonec jedna skupina deklarativně nových, neetablovaných přístupů prosadí vedle a/nebo na úkor jiných skupin. Jde také o to, jak, jakým způsobem se to stane, zda stávající koexistence a interakce různých stanovisek povedou, mimo jiné, k rozvoji teoreticky orientovaných debat, jež by byly s to přispět k podstatnému povýšení a obohacení doposud spíše chudých argumentačních zázemí jak „nových“, tak „starých“ výzkumných přístupů a strategií.

Seznam použité literatury

- BARRIO, A. a kol. (2010): Partidos de ámbito no estatal y gobernabilidad multinivel: el caso de España (1977–2008). [on-line]. *Working Papers 291. ICPS*. [vid. 2012-03-15]. Dostupné na <http://www.icps.es/archivos/WorkingPapers/wp291.pdf>.
- CARAMANI, D. (2004): *The Nationalization of Politics. The Formation of National Electorates and Party Systems in Western Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CONTI, N., ROUX, C., TRONCONI, F. (2009): Introduction: Parties and voters in multi-level electoral settings. *Modern Italy*. Roč. 14, č. 2, s. 127–133.
- DESCHOUWER, K. (2003): Political Parties in Multi-layered Systems. *European Urban and Regional Studies*. Roč. 10, č. 3, s. 213–226.
- DESCHOUWER, K. (2006): Political Parties as Multi-Level Organizations. In KATZ, R. S., RORTY, W., ed. *Handbook of Party Politics*. London: Sage, s. 291–300.
- DESCHOUWER, K. (2007): Electoral Politics in Multi-Level Settings. In DESCHOUWER, K., JANS T. M., ed. *Politics Beyond the State. Actors and Policies in Complex Institutional Settings*. Brussel: VUB Press, s. 25–44.
- DESCHOUWER, K. (2009): Towards a Regionalization of Statewide Electoral Trends in Decentralized States? The Cases of Belgium and Spain. In SWENDEN, W., MADDENS, B., ed. *Territorial Party Politics in Western Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 31–46.
- DOWNS, W. M. (1998): *Coalition Government, Subnational Style: Multiparty Politics in Europe's Regional Parliaments*. Columbus: Ohio State University Press.
- HEPBURN, E. (2010): Small Worlds in Canada and Europe: A Comparison of Regional Party Systems in Quebec, Bavaria and Scotlands. *Regional & Federal Studies*. Roč. 10, č. 4–5, s. 527–544.
- HEPBURN, E. (2011): Introduction: Re-conceptualizing Sub-state Mobilization. In HEPBURN, E., ed. *New Challenges for Stateless Nationalist and Regionalist Parties*. London: Routledge, s. 1–23.

- HOUGH, D., JEFFERY, C. (2003): Elections in Multi-Level Systems: Lessons for UK from Abroad. In HAZELL, R., ed. *The State of the Nations 2003: The Third Year of Devolution in the United Kingdom*. Charlottesville: Imprint Academic, s. 239–262.
- HOUGH, D., JEFFERY, C. (2006): An introduction to multi-level electoral competition. In HOUGH, D., JEFFERY, C., ed. *Devolution and electoral politics*. Manchester: Manchester University Press, s. 2–13.
- CHHIBBER, P. K., KOLLMAN, K. (2004): *The Formation of National Party Systems: Federalism and Party Competition in Canada, Great Britain, India, and the United States*. Princeton: Princeton University Press.
- JEFFERY, C. (2008): The challenge of territorial politics. *Policy & Politics*. Roč. 36, č. 4, s. 545–557.
- JEFFERY, C. (2010): Multi-level party competition in federal and regional states. In ENDERLEIN, H., WÄLTI, S., ZÜRN, M., ed. *Handbook on Multi-level Governance*. Cheltenham: Edward Elgar, s. 136–152.
- JEFFERY, C. (2011): New Research Agendas on Regional Party Competition. In HEPBURN, E., ed. *New Challenges for Stateless Nationalist and Regionalist Parties*. London: Routledge, 157–168.
- JEFFERY, C., HOUGH, D. (2003): Regional elections in multi-level systems. *European Urban and Regional Studies*. Roč. 10, č. 3, s. 199–212.
- JEFFERY, C., HOUGH, D. (2009): Understanding Post-Devolution Elections in Scotland and Wales in Comparative Perspective. *Party Politics*. Roč. 15, č. 3, s. 219–240.
- JEFFERY, C., WINCOTT, D. (2010): The Challenge of Territorial Politics: Beyond Methodological Nationalism. In HAY, C., ed. *New Directions in Political Science: Responding to the Challenges of an Interdependent World*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 167–188.
- KEATING, M. (2008): Thirty Years of Territorial Politics. *West European Politics*. Roč. 31, č. 1–2, s. 60–81.
- PALSHIKAR, S. (2004): Revisiting State Level Parties. *Economic and Political Weekly*. Roč. 39, č. 14–15, s. 1477–1479.
- SELB, P. (2006): Multi-Level Elections in Switzerland. *Swiss Political Science Review*. Roč. 12, č. 4, s. 49–75.
- SIMEON, R. (2010): Postscript: Many Small Worlds. *Regional & Federal Studies*. Roč. 10, č. 4–5, s. 545–548.
- STRMISKA, M. (2011): Většinové poslání, územní rozprostření a typy politických stran v Indii. In FIALA, V., STRMISKA, M., SPRINGEROVÁ, P. a kol. *Teoretické a metodologické problémy výzkumu politických stran Afriky, Asie, Latinské Ameriky a Oceánie*. Ústí nad Orlicí: Oftis, s. 159–173.
- STRMISKA, M. a kol. (2009): *Volební komplexy zemí V4. Studie k pojetí víceúrovňového volebního prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- SWENDEN, W., MADDENS, B. (2009a): Introduction. Territorial Party Politics in Western Europe: A Framework for Analysis. In SWENDEN, W., MADDENS, B., ed. *Territorial Party Politics in Western Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 1–30.
- SWENDEN, W., MADDENS, B. (2009b): Concluding Observations. In SWENDEN, W., MADDENS, B., ed. *Territorial Party Politics in Western Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 249–270.
- THORLAKSON, L. (2006): Party systems in multi-level contexts. In HOUGH, D., JEFFERY, C., ed. *Devolution and electoral politics*. Manchester: Manchester University Press, s. 37–52.
- TRONCONI, F., ROUX, C. (2009): The political systems of Italian regions between state-wide logics and increasing differentiation. *Modern Italy*. Roč. 14, č. 2, s. 151–166.
- WOLINETZ, S., CARTY, R. K. (2006): Disconnected competition in Canada. In HOUGH, D., JEFFERY, C., ed. *Devolution and electoral politics*. Manchester: Manchester University Press, s. 54–52.
- YADAV, Y., PALSHIKAR, S. (2003): From Hegemony to Convergence: Party System and Electoral Politics in the Indian States, 1952–2002. *Journal of the Indian School of Political*. Roč. 15, č. 1–2, s. 5–44.
- YADAV, Y., PALSHIKAR, S. (2008): *Ten Theses on State Politics in India*. Seminar 591, s. 14–22. [on-line]. [vid. 2012-03-15]. Dostupné na http://www.india-seminar.com/2008/591/591_y_yadav_&_s_palshkar.htm.